

AĞIZ ÇALIŞMALARINDA BİLİMSEL NİTELİĞİN KORUNMASI ÜZERİNE BİRKAÇ NOT*

Leylâ KARAHAN**

ÖZET

Son yıllarda ağız araştırmaları alanında pek çok çalışma yayımlandı. Ağız araştırmalarındaki artışın ve bu artışın doğurabileceği denetimsizliğin kaliteyi olumsuz etkilememesi için birtakım önlemler alınması gerekmektedir. Bu yazıda, veri toplama, yazıya aktarma, inceleme yapma, sözlük hazırlama gibi aşamalarda dikkat edilecek hususlara işaret edilmiştir.

Ağız araştırmaları alanının sorunları birçok toplantıda tartışıldı; konuyla ilgili çeşitli yayınlar yapıldı. Zeynep Korkmaz'ın Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar (1976), Tuncer Gülensoy'un Ağız Araştırmalarının Bugünkü Durumu (1997), Leylâ Karahan'ın Ağız Araştırmalarında Sorunlar (1998), Nurettin Demir'in Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunu (2006), Ali Akar'ın Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları (2006), Muharrem Öçalan'ın Ağız Araştırmalarında Bilişim Teknolojilerinin Kullanılması ve Ağız Tezleri için Yenilik Önerileri (2006) bunlardan bazıları... Çözümlemeyen sorunları tekrar tekrar gündeme getirmenin, yeni sorunlara çözüm aramanın, ağız araştırmalarının daha nitelikli olması yolunda alan uzmanlarına düşen önemli bir sorumluluk olduğu görüşündeyim.

Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren üniversite sayısının artması ile bölge, il, ilçe ve hatta köylerle sınırlı pek çok ağız çalışması yapıldı. Ağız araştırmalarındaki artışın ve bunun doğurabileceği denetimsizliğin kaliteyi olumsuz etkileyebileceği endişesini taşımamak mümkün değil. Son zamanlarda hazırlamakta olduğum bir gramere malzeme bulmak üzere çok sayıda ağız çalışması inceledim ve bazılarında bu endişemi haklı kılacak izler buldum. Bu durum, beni "Daha nitelikli çalışmalar nasıl yapılabilir?" sorusu üzerinde düşünmeye sevk etti. Düşüncelerimi sizlerle paylaşmak istedim.

Anahtar Kelimeler: ağız, ağız araştırmaları, bilimsel nitelik

* IV. Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı'nda sunulan bildiri metnidir (27-29 Ekim 2011, Edirne).

** Prof. Dr. Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi, El-mek: leylakarahan@yahoo.com

A FEW NOTES ON THE PROTECTION OF TECHNICALITY IN DIALECT STUDIES

ABSTRACT

A great number of studies on the dialect researches have recently been published. It is necessary to take some precautions to prevent some negative effects which are resulted from the increase in the dialect studies and therefore the unrestraints. This paper aims at pointing out the stages to be considered in terms of data collection, transferring onto paper, conducting investigations, and glossary preparation.

In a lot of meeting the problems of dialect research were discussed, and various publications have made. For example some of them : Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar from Zeynep Korkmaz (1976), Ağız Araştırmalarının Bugünkü Durumu from Tuncer Gülensoy (1997), Ağız Araştırmalarında Sorunlar from Leylâ Karahan (1998), Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunu from Nurettin Demir (2006), Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları from Ali Akar (2006), Ağız Araştırmalarında Bilişim Teknolojilerinin Kullanılması ve Ağız Tezleri için Yenilik Önerileri from Muharrem Öçalan (2006) . In my opinion bring unsolved problems into the agenda and try to find a solution for them is a responsibility of domain experts in the process of making dialect research more accurate and liable.

As from 1980s with the increase in the number of universities in Turkey a lot of dialect research restricted with cities, regions, towns even villages, have been made. It is impossible not to consider the deterioration in dialect research resulted from the increase. I have investigated a lot of dialect research in order to find materials form my grammar and I have found something which verifies my concerns. This situation prompted me to ask following question: How more qualified researches can be made. I wanted to share my opinions with you.

Key Words: dialect, dialect researches, technicality

Ağız araştırmaları alanının sorunları birçok toplantıda tartışıldı; konuyla ilgili çeşitli yayınlar yapıldı. Zeynep Korkmaz'ın *Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar* (1976), Tuncer Gülensoy'un *Ağız Araştırmalarının Bugünkü Durumu* (1997), Leylâ Karahan'ın *Ağız Araştırmalarında Sorunlar* (1998), Nurettin Demir'in *Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunu* (2006), Ali Akar'ın *Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları* (2006), Muharrem Öçalan'ın *Ağız Araştırmalarında Bilişim Teknolojilerinin Kullanılması ve Ağız Tezleri için Yenilik Önerileri* (2006) bunlardan bazıları... Çözümeyen sorunları tekrar tekrar gündeme getirmenin, yeni sorunlara çözüm aramanın, ağız araştırmalarının daha nitelikli olması yolunda alan uzmanlarına düşen önemli bir sorumluluk olduğu görüşümdedir.

Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren üniversite sayısının artması ile bölge, il, ilçe ve hatta köylerle sınırlı pek çok ağız çalışması yapıldı. Ağız araştırmalarındaki artışın ve bunun doğurabileceği denetimsizliğin kaliteyi olumsuz etkileyebileceği endişesini taşımamak mümkün değil. Son zamanlarda hazırlamakta olduğum bir gramere malzeme bulmak üzere çok sayıda ağız çalışması inceledim ve bazılarında bu endişemi haklı kılacak izler buldum. Bu durum, beni "Daha

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

nitelikli çalışmalar nasıl yapılabilir?” sorusu üzerinde düşünmeye sevk etti. Düşüncelerimi sizlerle paylaşmak istedim.

Metne dayalı ağız araştırmaları, çok aşamalı bir süreçte gerçekleşir. Atılacak her adım, nitelik bakımından sonraki adımı etkiler. Mesela kaynak kişilerin seçimindeki isabetsizlik, derlenen malzemenin yörenin ağzını tam olarak yansıtamaması sonucunu doğurabilir. Veya iyi bir malzemeyi yazıya aktarırken yapılacak yanlışlıklar, ağız özelliklerinin metinde kaybolmasına veya değiştirilmesine sebep olabilir. Böyle çalışmalar, sınıflandırma ve gramer çalışmalarını da olumsuz etkileyecektir. Bunun için her aşama aynı ölçüde titizlik ister.

Bu yazıda, ağız çalışmalarının sadece metin ve inceleme bölümleri hakkındaki bazı endişelerimi dile getirmek istiyorum. İnceleme bölümleri ile ilgili olarak daha önce Gürer Gülsevin iki yazı yazmış ve bu bölümlerde ses değişmelerinin karakteristik olan ve olmayan ayrımı yapılmadan sıralanmasını ve eklerin işlevlerinin dikkate alınmamasını eleştirmişti (2004 ve 2007: 727-740). Ben de bu sorunlara bazı ilavelerde bulunacağım.

Dil incelemeleri, genellikle metinler üzerinde yapılır. Transkripsiyonlanmış metinler üzerinde yapılan incelemelerin doğru ve tatmin edici olabilmesinin şartlarından biri, metnin doğru okunmasıdır. Çalışmanın sonuna eklenen orijinal metin, okuyucuya tereddütlü hususlarda kontrol imkânı verir. Metin eklenmese bile, kütüphanelerde orijinal nüshaya ulaşmak zor değildir.

Ağız çalışmaları da metne dayalı olarak yapılır. Araştırmacı, derlemelerini önce yazıya aktarır. Sonra da bu metinden hareketle yörenin ağız özelliklerini tespit eder, inceler. Tatmin edici bir incelemenin ortaya çıkabilmesi için -araştırmacının alan yeterliliğini varsayalım- mutlaka sağlam bir metne ihtiyaç vardır. Araştırmacı, kayıt altına alınmış malzeme ile metin arasında bir aracı durumundadır. Duyduğunu, sesleri ayırt edebilme yetisi nispetinde yazıya aktarır. Var olan sesin duyulamaması veya farklı yorumlanması, -eğer kayıt cihazında bir problem yoksa- bilgi eksikliğinden, tecrübesizlikten veya işitme kusurundan kaynaklanan bir araştırmacı hatasıdır.

Kişiden kişiye değişen duyma ve algılama yetisinin ağız araştırmalarını etkilediği varsayımını araştırmak üzere, bir grup yüksek lisans öğrencisine aynı CD’den çözümleme ve transkripsiyonlama çalışması yaptırıldı. Öğrencilerin hazırladığı metinler arasında, özellikle ses düşmelerinin ve ünlü uzunluklarının algılanmasında, birden fazla boğumlanma noktası olabilen mesela *a, e, o, u* gibi ünlülerle *g, k* gibi ünsüzlerin ayırılmasında veya transkripsiyonlanmasında farklılıklar olduğunu gördüm. Bunlardan hangisinin gerçeğe daha yakın bir çözümleme metni olduğunu yaklaşık olarak anlamak elbette mümkündür. Ancak sonuçları, fonetik laboratuvarlarında test etme imkânı olabilseydi, araştırma bilimsel bir zemine oturtulabilirdi. Korkmaz da Güney-Batı Anadolu Ağızları adlı eserinin ön sözünde araştırmasının “*bazı ses bilgisi olaylarının işitme bakımından diğer kulaklara göre kaygınlık göstermesi dolayısıyla*” bölge ağzının fonetik yapısını en ince ayrıntısıyla aksettirmek imkânından henüz uzak bulunduğunu, ne kadar titiz çalışılırsa çalışılırsa böyle eserlerde yanılmalar olabileceğini belirterek fonetik laboratuvarların lüzumuna değinmiştir (1956: XII). Korkmaz’ın dediği gibi, ağız araştırmaları, fonetik laboratuvarlarının verilerinden faydalanana kadar, çözümleme hataları hep olacaktır. Önemli olan gereken titizliği gösterip bu hataları mümkün olduğunca azaltmaktır.

Bugüne kadar yapılmış ağız çalışmalarında incelemeye esas olan metinlerin sağlamlık derecesi nedir? Kayıtlar iyi çözümlenmiş midir? Yöre ağzının sesleri yazıda tam olarak yansıtılabilmiş midir? Bu soruların cevabı, derlemelerin yapıldığı kaset veya CD’lerdedir. Mesela yörede duyulması gereken bir sesin duyulmaması olağan iken duyulmaması gereken bir sese metinde rastlanması, şaşırtıcı ve mutlaka sorgulanması gereken bir husustur. Tereddütlü durumlarda araştırmayı kullananlar kendisine sunulan bilgiyi sorgulama ihtiyacı hissedebilir. Ancak malzeme araştırmacının elinde olduğu için, kullanılması -ikili ilişkiler dışında- mümkün

Turkish Studies

olmamaktadır. O zaman araştıracının sunduğu metne güvenmekten başka bir yol kalmaz ki bu da bilimsel bir tavır değildir. Kaynağın görülemediği bu tür çalışmalarda ortaya çıkan tereddütler giderilmezse yanlışlar, başka çalışmalarda da kullanılarak yayılacak, ağızlar hakkında yanlış hükümler verilmesine sebep olacaktır. Araştıracılara metni gerektiğinde sorgulayabilme imkânlarının sağlanması, ağız çalışmalarında bilimsel niteliğin korunmasında önemli bir adım olabilir. Eski teknoloji ile kasetleri kullanıcıya sunmak mümkün değilken yeni teknoloji, CD'lerle bu zorluğu ortadan kaldırmıştır. Ağız çalışmalarının sonuna ana kaynağın yani CD'lerin eklenmesi hem teknolojik ve fizikî, hem de ekonomik olarak zor değildir. Bugün ağızlar hakkında yapılan tezlere nasıl elektronik ortamda ulaşmak mümkünse, bu tezlere ait ses kayıtlarına da ulaşmak mümkün olabilir.

İnceleme bölümleri, genellikle ağız çalışmalarının en çok okunan bölümleridir. Bir yörenin ağız özelliklerini öğrenmek için, o yörenin ağız hakkında yazılan eserin metin değil, genellikle inceleme bölümü okunur. Bu bölüm, araştıracının gramer bilgisi hazırlarken izlediği yöntem ve titizliği oranında başarılıdır.

İnceleme bölümü, derleme metinlerinden alınan örneklerle hazırlanır. Yani yörenin ağız özelliklerini ancak metinlerdeki kadarıyla yansıtmak mümkündür. Ö. Asım Aksoy'un dediği gibi bir ağız, "özelliklerini bir bir, sırasıyla önümüze dökmez. Bunlar biz istediğimiz vakit değil, rastgele ortaya çıkarlar... Konuşulan ağzın eksiksiz olarak dikkat süzgecimizden geçmesi için gereken vakit, bizim ömrümüzden çok uzundur (Aksoy 1945: IX)". İnceleme bölümü için bazı çalışmalarda soruşturma yoluyla elde edilen örneklerden de faydalandığı görülmektedir.

Araştıracı inceleme bölümünü hazırlarken ya metinlerin tamamını kullanır ya da metin sayısı fazla ise tesadüfi yöntemle seçtiklerini kullanır ki bu durumda herhangi bir özelliği gözden kaçırma ihtimali yüksektir. Araştırmayı kullananların eser karşısındaki tavırlarını belirlemeleri için araştırmayı hazırlayanın bu konudaki tercihini bilmeleri gerekir. İncelediğim eserlerin ön söz ve girişlerinde, yöntemle ilgili açıklayıcı bir ifadeye rastlamadım. Sadece Gürer Gülsevin'in Uşak İli Ağızları adlı eserinin "Araştırmada Kullanılan Materyal ve Yöntem" (2002: 2) bölümünde "dil özelliklerinin belirlenebilmesi için on bine yakın gramer ve sözlük fişi yazdık" şeklinde bir ifade yer almaktadır ki bu ifadeyle araştıracı, inceleme bölümü için muhtemelen metinlerin tamamını kullanmış olduğuna işaret etmektedir. Hiçbir açıklama bulunmayan çalışmalarda araştıracının bütün metni kullandığını varsaymaktan başka çare yoktur.

Hazırlamakta olduğum gramer için ağızlarla ilgili çalışmaların inceleme bölümlerini fişledim. Zaman zaman bazen şüphe, bazen merakla çoğu zaman da gerekli olduğu için metin bölümlerini de okudum. Bu, beni şu gerçekle karşılaştırdı: Metin içinde geçen birçok ilgi çekici, hatta karakteristik sayılabilecek örneği inceleme bölümünde bulamadım. Metinleri okumasaydım, belki de yörenin o özelliğini fark etmeyecektim. Hâlâ da metinlerden inceleme bölümüne yansımaya bazı özellikleri kaçırdığımı düşünüyorum.

Neden bu örnekleri inceleme bölümünde bulamadım? Bunun çeşitli sebepleri olabilir. Araştıracı metinlerin tamamını fişlemeyi gerekli görmeyebilir; böylece özelliklerin bir kısmı gözden kaçmıştır. Tamamını fişlediği hâlde gramer bilgisinin yetmediği örnekleri göz ardı etmiş olabilir. Burada, bazı çalışmalarda sezindiğim, pratik ve çabuk, kolaycı ama asla bilimsel olmayan şu yöntemi de sebepler arasında sayabiliriz: Bilinen, kullanım sıklığı fazla olan kelimelerin veya yakın bir yöreye ait ağız çalışmasındaki örneklerin bilgisayarın "bul" düğmesi marifetiyle metinlerden bulunması ve bunların inceleme bölümünün -hemen hemen bütün çalışmalarda kullanılan- şablonu üzerine oturtulmasıdır. Hatta açıklama ve örnekler arasındaki çelişkiler, sadece örneklerin değil örneklerin başında yer alan açıklamaların da kopyala-yapıştır yöntemiyle başka araştırmalardan aktarıldığı intibamı uyandırmaktadır. Sebep ne olursa olsun, inceleme bölümlerinin yetersizliği, ağız araştırmalarının önemli bir sorunudur. Ağız çalışmalarının

inceleme bölümlerinin nitelikli olması elbette araştırmacının niyeti, bilgi ve birikimine bağlıdır. Ancak hem çalışmanın değerini artıracak hem de kullanıcıya kontrol imkânı verecek birtakım tedbirler almak mümkündür. Bu tedbirlerden biri de her ağız çalışmasının sonuna bir gramatikal dizinin eklenmesi olabilir.

Ağız çalışmaları genellikle inceleme, metin ve sözlük bölümlerinden meydana gelir. Zeynep Korkmaz'ın 1956 yılında yayımlanan Güneybatı Anadolu Ağızları ile 1963'te yayımlanan Nevşehir ve Yöresi Ağızları adlı eserleri, yöntem ve planı bakımından daha sonra yapılan metne dayalı ağız çalışmalarına örnek teşkil etmiş ve Türkiye'deki ağız araştırmaları alanında âdetâ bir gelenek oluşturmuştur. Korkmaz'ın eserlerinde, ses özelliklerinin ele alındığı bir inceleme bölümü ile bir metin bölümü bulunmaktadır. Bu bölümlere sonraki bazı çalışmalarda bir de sözlük eklenmiş, bazılarının inceleme bölümleri yöre ağzının şekil özelliklerine de yer verilerek genişletilmiştir. Ama birkaç eser dışında bu çalışmaların hiçbirinde dizine yer verilmemiştir. Bunda ağız araştırmalarında örnek alınan mesela Zeynep Korkmaz'ın, Turgut Günay'ın, Efrasiyap Gemalmaz'ın, Ahmet B. Ercilasun'un, Tuncer Gülensoy'un eserlerinin etkili olduğu düşünülebilir. Bu eserlerde dizin yoktur. Fişleme yolu ile dizin yapmak, son derece zahmetli bir iştir. Eğer bugünkü teknolojik imkânlar ve dizin programları bu eserler hazırlanırken mevcut olsaydı belki bu eserlerde de bir dizin bulunabilirdi.

İncelediğim yaklaşık yüz civarındaki araştırmacının sadece birkaçında dizine rastlayabildim. Mesela Selahattin Olcay'ın Doğu Trakya Yerli Ağzı (1966), Canan İleri'nin Eskişehir Alpu İlçesi Merkez Ağızları (2009) ve Hakan Akça'nın Ankara İli Ağızları'nda (2009) metinlerin gramatikal dizini yapılmıştır. Efrasiyap Gemalmaz'ın Erzurum İli Ağızları (1978) ile Faruk Yıldırım'ın Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları (2006) adlı eserlerindeki dizinler ise metinlerin değil, inceleme bölümündeki ses ve şekil özelliklerinin dizinidir. Hemen hemen bütün çalışmaların sonuna yöreye özgü kelimeleri ihtiva eden bir sözlük eklenmişse de sözlük, dizinin işlevini karşılayamaz. Halbuki tarihî metin incelemelerinde gramatikal dizin ne kadar önemliyse bir ağız araştırmasında da o derece önemlidir. Dizin, sadece özensiz yapılan, yanlışlarla dolu bir ağız incelemesi için değil her ağız çalışması için önemli bir ihtiyaçtır.

Ağız çalışmalarında neden gramatikal dizine ihtiyaç vardır?

1. Araştırmacı, gramatikal dizin yardımıyla inceleme bölümünü hazırlar; böylece ağzın özellikleri metinler ölçüsünde incelemeye yansıtılmış olur. Yani bir taraftan araştırmacının işi kolaylaşırken diğer taraftan da incelemenin daha nitelikli olması sağlanır.
2. Dizin, bütün araştırmacılar için önemlidir. İnceleme bölümü olmasa da gramatikal dizin yardımıyla yörenin ağız özelliklerini tespit etmek mümkündür.
3. Dizin, çalışmayı kullanacak araştırmacılara, inceleme bölümündeki bilgilerle ilgili ortaya çıkabilecek tereddütleri sorgulama ve kontrol imkânı verir. Karakteristik özelliklerin vurgulanmadığı, kaynak kişiye mahsus kullanımları yörenin ağız özelliği imiş gibi sunan çalışmalarda, gramatikal dizin yardımıyla bu sorunu çözmek mümkündür.
4. Dizin, araştırmacının görmediği, önemsemediği veya çözemediği, metin içinde bulmanın zor olduğu örneklerin kolayca bulunmasını sağlar.
5. Dizin, ağız araştırmalarında bugüne kadar yapılmayan sıklık çalışmaları için önemlidir. Standart dilde olmayan kelime ve eklerin kullanım sıklığı, ağız özelliklerinin yörede hangi yaş grubundaki insanlarda korunduğunun tespiti ve korunma derecesi, ağız araştırmaları alanının gündemine girdiğinde mutlak surette gramatikal dizine ihtiyaç duyulacaktır.
6. Dizin, çözümleme sırasında yapılacak muhtemel hataların araştırmacı tarafından fark edilmesine yardımcı olacağı için de önemlidir.

Turkish Studies

Sonuç olarak; ağız metinlerinin kullanıcıya bir CD ile sunulması ve gramatikal dizininin hazırlanması, ağız araştırmalarında bilimsel niteliğin korunmasına katkısı olabilecek iki önemli husustur.

KAYNAKÇA

- AKAR, Ali (2006), Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları, Turkish Studies /Türkoloji Dergisi, S. 2, s. 41-53.
- AKÇA, Hakan (2009), Ankara İli Ağızları, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- AKSOY, Ömer Asım (1945), Gaziantep Ağızı, C. I, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- DEMİR, Nurettin (2006), Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunu, II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, Bildiriler, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, s. 63-72.
- GEMALMAZ, Efrasiyap (1978), Erzurum İli Ağızları, Atatürk Üniversitesi yayınları, Erzurum
- GÜLENSOY, Tuncer (1997), Ağız Araştırmalarının Bugünkü Durumu, Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni, 9 Mayıs 1997, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- GÜLSEVİN, Gürer (2007), Ağız Araştırmalarında Ses Özelliklerinin Sınıflandırılması Üzerine Düşünceler ve Uşak İli Ağızı Örneği”, IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s.727-740.
- GÜLSEVİN, Gürer (2004), Türkiye’deki Diyalektoloji Yayınlarında Yöntem Sorunu, Workshop on Turkish Dialects Orient Instute, 19-20 November 2004, İstanbul.
- GÜLSEVİN, Gürer (2002), Uşak İli Ağızları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- İLERİ, Canan (2009), Eskişehir Alpu İlçesi Merkez Ağızları, Ürün Yayınları, Ankara.
- KARAHAN, Leylâ (1998), Ağız Araştırmalarında Sorunlar, Türkçenin Ağızları, Çalıştay Bildirileri, 12-12 Ekim 1998, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, s. 21-26.
- KORKMAZ, Zeynep (1956), Güney-Batı Anadolu Ağızları, DTCF Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep (1966), Nevşehir Yöresi Ağızları, DTCF Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep (1976), Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar, TDAY-Belleten, 1975-76, s. 143-172.
- OLCAY, Selahattin (1966), Doğu Trakya Yerli Ağızı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ÖÇALAN, Muharrem (2006), Ağız Araştırmalarında Bilişim Teknolojilerinin Kullanılması ve Ağız Tezleri için Yenilik Önerileri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 20, s. 69-88.
- YILDIRIM, Faruk (2006), Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.